

Sz. Nagy Gábor

A papírválság mint politikai fegyver a koalíciós időszakban

Tanulmányomban az 1945 és az 1948 közötti időszakban folyamatosan fennálló papírválsággal foglalkozom. Azt vizsgálom meg, a sajtópolitika területén ez milyen lehetőséget nyújtott a kormányzó pártoknak arra, hogy korlátozzák bizonyos sajtótermékek megjelenését. Előbb röviden bemutatom a korszak lapengedélyezési mechanizmusát, majd rátérek a papírkiutalás rendszerének bemutatására, végül összegzem kutatásom legfontosabb eredményeit.

Kulcsszavak: koalíciós időszak, papírellátás, papírválság, sajtópolitika

Bevezetés: a koalíciós évek sajtópolitikája

Az 1945 utáni politikai és gazdasági változások a magyarországi sajtóra is hatást gyakoroltak. A korábbi kormányzati, állami struktúra ebben az időszakban is megmaradt: a Miniszterelnökség, a Belügyminisztérium, majd 1946 után egy rövid ideig a Tájékoztatásügyi Minisztérium felügyelte a sajtópolitikát. Ugyanakkor valódi hatalom (a Belügyminisztériumon kívül) nem összpontosult e szervek kezében, ahogy a Nemzetgyűlés, majd az Országgyűlés kezében sem. Ez pedig jól mutatja, hogy a médiában is érvényesült a pártokrácia mint politikai rendszer: a médiafelügyeletet az állam helyett a kormányon lévő pártok gyakorolták, és a médiát is e pártok birtokolták, vagy az ő bejegyzésükkel juthattak lapengedélyhez a társadalmi, a kulturális és az egyéb szervezetek (az egyház, a szakszervezetek, az ifjúsági mozgalmak stb., lásd Bene & Sükösd 2020: 80).

Nem történt érdemi változás a jogi környezetben sem. Noha igény és terv volt rá, nem született meg az új sajtótörvény, így nagyrészt továbbra is az 1945 előtti jogszabályok alapján szabályozták a sajtó működését. Ugyanakkor a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjai és az Ideiglenes Nemzeti Kormány is kiállt a sajtószabadság mellett, még ha ennek érvényesítése – egyes kormányon kívüli politikai pártok véleménye szerint – hagyott is némi kívánnivalót maga után.

Lapengedélyezés, lapbetiltás

Az 1945 és 1948 közötti időszak lapengedélyezése egy rövid, 1944 októberétől 1945 tavaszáig tartó időszakban meglehetősen egységes volt, ám a fokozatos kommunista hatalomátvétel egyre szélesebb körű terjedésével módszerben változott – az azonban elmondható, hogy az alapelvek az egész időszakban változatlanok maradtak. Az 1945. januári moszkvai fegyverszüneti egyezmény értelmében Magyarországon sajtóügyekben (is) a legfontosabb szereplő a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) volt.¹ A magyar kormány és a sajtófelügyelettel megbízott kormányzati (Miniszterelnökség) és miniszteriális szervek (Tájékoztatásügyi Minisztérium) mindössze a lapengedélyek felter-

¹ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 525/1945. M. E. számú rendelete a fegyverszüneti egyezmény kihirdetése tárgyában. *Magyar Közlöny*, 1945. március 17.

jesztésére voltak jogosultak.² Volt azonban egy – jogszabályként soha meg nem jelenő – kivétel: politikai lapot csak a SZEB által is elfogadott politikai pártok adhattak ki. Ez az időszak 1947. szeptember 15-éig tartott, amikor a párizsi békeszerződés értelmében a SZEB-nek megszűnt a mandátuma az országban. Ettől kezdve a lapengedélyezés a magyar hatóságokhoz került vissza. 1947-ben, a békeszerződés ratifikálása után ismét életbe lépett az 1914. évi sajtótörvény is, amely lehetőséget biztosított arra, hogy minden külön engedély nélkül, csak bejelentési kötelezettség mellett bárki lapot alapíthasson. Ezt akadályozták meg egy rendelettel,³ amely arra kötelezte a már megjelent sajtótermékek tulajdonosait, hogy lapjukat újra bejelentsék a Tájékoztatásügyi Minisztériumnál, mégpedig október 31-ig. Aki ezt addig nem tette meg, az elveszítette a lap kinyomtatási engedélyét. A határidőig 463 kérelem érkezett be, ebből 405 kapta meg az engedélyt. A határidő után beérkezett 46 kérelemből végül további 40 kapott lapengedélyt. Összesen tehát az 509 kérelem 87 százalékát pozitívan bírálták el, ami 445 lapot jelentett (Sz. Nagy 2017a: 11–21, 2017b: 205–210).⁴

A lapbetiltás mint rendészeti eszköz alkalmazása során az illetékes szerv (jelen esetben a Belügyminisztérium) ideiglenesen visszavonta a betiltott lap engedélyét (végleges visszavonás a vizsgált időszakban nem volt). Ennek során az adott sajtótermék nem kapta meg a betiltás időszakaára a kiutalt papírmennyiséget, ami komoly gondot okozott a későbbi újramegjelenés során ([Sz.] Nagy 2019: 143–170).

A lapengedélyezés azonban csak az egyik, még ha jogi szempontból a legfontosabb feltétele is a lapindításának. A lap fizikai megjelenéséhez szükség van papírra is. Azt már láthattuk, hogyan vált a lapengedélyezés politikai fegyverré 1945 után (a média politikai instrumentálása egyébként nem volt kevésbé jellemző 1945 előtt sem bizonyos időszakokban: gondoljunk csak az 1861 és az 1867 közötti időszakra, a tanácsköztársaság vagy a nyilas uralom hónapjaira). A kérdés az, hogy miként válik a papírelosztás politikai fegyverré, még ha a sajtótermékek papírellátása nem is szűkíthető le erre. Ugyanakkor, amint látni fogjuk, 1947 szeptembere után ez lett az elsőszámú lehetőség a nem kívánt sajtótermékek visszaszorítására – ahogy az történt korábban az első világháborúban, 1918–1919-ben és a Horthy-korszakban is.

Az 1945 utáni sajtótörténet akár leírható a folyamatos papírválságok egymásutánjaként is. Ideális körülmények között a kiadóvállalat a piacról szerzi be a papírt, piaci áron, amit a kereslet és a kínálat szab meg. 1945-ben azonban korántsem beszélhetünk ideális körülményekről. A háború után alig maradt felhasználható papír az országban, és ami volt, azt is lefoglalta a szovjet hadsereg. Akárcsak a nyomdákat és az üzemeket. A papírgyárak nem működtek, így a lapok ellátásához szükség volt az országban fellelhető papírmennyiség felkutatására, lefoglalására és a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front (MNFF) pártjai közötti szétosztására. A kormány ezért a szovjetekhez fordult, hogy engedélyezzék a papírkészletek lefoglalását, amire meg is kapták az engedélyt. A készletet zár alá vétele után adta ki az ideiglenes magyar kormány az ezt szabályozó rendeletét 1945 márciusában.⁵ Eszerint minden, a nyomdaiparban felhasználható papírkészletet be kellett jelenteni a területileg illetékes törvényhatóság első képviselőjének (polgármester stb.) – a hazai és a külföldi beszerzést is. Így a kormány zár alá vette a papírkészletet, amelynek felhasználásáról ő maga döntött – igénybejelentés alapján, a meghatározott célra. Ezért a nyomda a területileg illetékes törvényhatóság első tisztviselőjének nyújtotta be a kérelmét, pontosan megjelölve a felhasználás célját, mennyiségét, minőségét. Így a kormánynak már lehetősége volt arra, hogy a valóban fennálló papírhányra hivatkozva tagadja meg az olyan sajtóorgánumok kiadását, amelyek esetében nem volt megbízható politikai pártfogó (akár egy személy, akár egy párt szervezet), vagy pedig a pártoknak nem volt érdekük több azonos témájú lap megjelenése (például az egyházi lapok nagy része, a kulturális és a sportlapok esetében).⁶

2 A felterjesztés csak azokra a lapokra volt kötelező érvényű, amelyek rendszeresen, évente legalább tíz alkalommal megjelentek. Az ennél ritkábban megjelenő lapok számára a lapengedély kiadására nem volt szükség. Ez természetesen sok kiskapura adott lehetőséget. Jó példa erre a Rajk László által decemberben betiltott Magyar Polgár című időszaki lap. A lapot a Polgári Demokrata Párt kaposvári és somogyi szervezete adta ki, mégpedig úgy, hogy általában tíz naponta jelent meg, mindig más címmel: Magyar Polgár, Somogyi Magyar Polgár, Új Magyar Polgár, Kaposvári Magyar Polgár stb. ([Sz.] Nagy 2019: 138).

3 A Magyar Köztársaság Kormányának 11.290/1947. Korm. rendelete a sajtótermékek és terjesztésük engedélyezésének ideiglenes rendezése tárgyában. *Magyar Közlöny Rendeletek Tára*, 1947. szeptember 23.

4 A lapengedélyezésről részletesen lásd [Sz.] Nagy (2019: 119–143).

5 Az ideiglenes nemzeti kormány 340/1945. M.E. számú rendelete a nyomdaiparban felhasználható és papír bejelentéséről és zárolásáról. *Magyar Közlöny*, 1945. március 13. 1. o.

6 A papírgazdálkodásról részletesen lásd [Sz.] Nagy (2019: 72–143).

A papírhiány azonban a második világháború után nemcsak Magyarországon volt súlyos probléma, hanem Európa más országaiban is. A lapok több esetben is hírül adták, hogy egy-egy országban emiatt korlátozzák a lapok megjelenését, vagy csak alig jelennek meg sajtótermékek.⁷ Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a papírgyártást megnehezítette a téli hónapokban fellépő szén- és nyersanyaghiány is. Mindezek mellett papírra nem csak a sajtónak volt szüksége: a papírgyáraknak el kellett látniuk egyebek között a hivatalokat is az ügyintézéshez, és szükség volt papírra a könyvek kinyomtatásához is (gondoljunk csak a tankönyvek teljes revíziójára és cseréjére).

„Jó fegyver van a kezünkben: a papírkiutalás”⁸

1945 tavaszán a Magyar Kommunista Párt (MKP) jó érzékkel ismerte fel, hogy az adott politikai körülmények között a sajtót nem lehet adminisztratív vagy sajtórendészeti eszközökkel korlátozni. Erre kizárólag a papírelosztás felügyeletének a megszerzése teremt lehetőséget: így nem politikai, hanem tisztán gazdasági érdekekre hivatkozva tudták befolyásolni a lappiacot, mégpedig olyan kormányzati pozícióból, amely azt mutatta, hogy mindez nem az MKP, hanem a kormány, azaz a MNFF pártjainak közös döntése és érdeke.

Ennek megfelelően 1945 nyarán a baloldali pártok annak a véleményüknek adtak hangot, hogy a súlyos papírhiány ellenére is rengeteg olyan lap kapott engedélyt és kiutalást, amely nem szolgálta a demokrácia érdekeit – köztük bulvárlapok is. Ezért pedig egyértelműen Balogh István politikai államtitkárt, a Független Kisgazdapárt (FKGP) sajtóügyekben nagyhatalmú politikusát tették felelőssé. A helyzet azonban nem volt ilyen egyszerű. A papírhiány oka az volt, hogy 1945 nyarán egyedül a csepeli Neményi Testvérek Papírgyár Rt. tudott rotációs papírt előállítani, amelynek azonban a jóvátétel fejében zárolták a nyersanyagkészletét, és a legyártott papír legnagyobb részét a Szovjetunióba vitték. Ezért a gyár úgy döntött, hogy felhagy a rotációs papírgyártással. Mindezek mellett a gyár gépeit is le akarták szerelni a jóvátétel fejében (G. Vass 2011). Így elmondhatjuk, hogy a botrány egy valóban létező gazdasági válságot használt ki, amelyből a kommunista párt politikai tőkét kovácsolt, hogy így ragadja magához a papírelosztás irányítását.

A botrány kiinduló eleme az volt, ahogy azt már szintén említettem, hogy a túl sok lapengedély kiadása miatt egyre szűkebb lett a koalíciós pártok lapjainak kiutalható mennyiség. Kovács Imre, a Nemzeti Parasztpárt (NPP) főtitkára szerint az lett volna a megoldás, ha visszavonnák a nem szükséges lapengedélyeket, valamint a kormány államosítaná a Neményi papírgyárat a papírgyártás zavartalan fenntartása, végső soron ellenőrzése miatt. 1945. június 19-én a Szabad Szó vezércikkben hívta fel a helyzetre a figyelmet,⁹ és drámai hangon közölte: „Erre a rendkívüli kiadásra az utolsó tekerics rotációs papírt használtuk fel.” Másnap nem jelent meg a lap, de 21-én már újra megjelent. Tehát összesen egy napra hallgatott el a NPP központi lapja, de az ügy hatása jóval nagyobb volt, hiszen a botrány miatt Balogh Istvánt a kommunista párti Kállai Gyula váltotta mint a sajtóügyek irányítója. Aschner Pált, a Neményi Papírgyár Rt. igazgatóját pedig feltehetően koholt vádak alapján (árdrágítás miatt) letartóztatták, ennek ellenére az 1948-as államosításig a posztján maradt (Sz. Nagy 2014: 105–115).

Nem tudjuk pontosan, hogy a Szabad Szó egynapos elnémulásában milyen szerepet játszott az MKP, ennek ellenére ez, valamint a Neményi papírgyár döntése a rotációs papírgyártás felfüggesztéséről lehetőséget biztosított

7 Csak néhány példa az 1945 és 1948 közötti időszakból: Franciaország: „Meghalok, hogy éljen Franciaország”. *Szabad Nép*, 1945. április 10. 5. o.; Románia: Erdélyi levél. *Népszava*, 1945. április 11. 2. o.; Nagy-Britannia: Moszkva, London és Washington ünnepli a győzelem napját. *Magyar Nemzet*, 1945. május 9. 1. o., K.K.: Egy világlap centenáriuma. *Kis Ujság*, 1946. január 24. 3. o.; Madarassy Zsuzsa: Könyvkritika Angliában. *Haladás*, 1946. augusztus 10. 10. o.; Jugoszlávia: Halász Ernő: Így élnek Jugoszláviában 1945-ben. *Magyar Nemzet*, 1945. november 25. 3. o.; Egyesült Államok és Kanada: A papírhiány. *Magyar Nemzet*, 1946. május 2. 2. o.; Svájc: Jelentés a világ bor-helyzetéről. *Magyar Nemzet*, 1946. június 29. 7. o.; Németország: v. m.: Írók és könyvek Németországban. *Magyar Nemzet*, 1946. október 10. 3. o., Kristóf Károly: Budapesti „kamaraénekesnő”, fősolgabíróból lett cigány és más furcsaságok rom-Németország kultúrelétében. *Világ*, 1947. április 30. 3. o., Aba Iván: Nürnbergi levél. *Haladás*, 1948. január 22. 5. o.; Olaszország: Fóthy Ernő: Itáliai képeslap. *Magyar Nemzet*, 1947. március 25. 6. o.; Csehszlovákia: Dr. H. Munka Tivadar: Prágai hírek. *Magyar Nemzet*, 1947. március 25. 5. o.

8 Rákosi Mátyás az 1945 májusában megtartott MKP Országos Értekezletén a következőket mondta: „Meg kell szerezni a sajtó irányítását. A harc most a sajtó területére tevődik át. Jó fegyver van a kezünkben: a papírkiutalás. A reakciós lapokat ki kell éheztetni” (idézi Vass & Zalai 1991: 33).

9 Nemzeti Parasztpárt és a Szabad Szó kiáltványa. *Szabad Szó*, 1945. július 19. 1. o.

számukra, hogy olyan kormányzati pozíciót foglaljanak el, ahonnan lehetőségük volt a saját érdekeiket szem előtt tartva befolyásolni a papírelosztás rendszerét.

„[A] marxista pártok ... számára nincs papírhiány”¹⁰

A sajtóirányítás átalakítása nem hozta meg a várt eredményt, így a budapesti lapok estében oldal- és példányszám-korlátozást vezettek be, a Balogh Istvánhoz köthető A Mai Nap és a Reggeli Újság megjelenését felfüggesztették, a Kossuth Népe napilapból pedig vasárnapi megjelenésű hétfői napilap lett (Pártközi 2003: 93). A változás abban ragadható meg, hogy Kállai Gyula működése alatt az MKP lapjai mindig pontosan és egészében megkapták a kiutalt mennyiséget, míg a többi párt esetében ez nem minden esetben történt meg. Ráadásul megszorodtak a kommunista párthoz köthető érdekvédelmi lapok engedélyezései ([Sz.] Nagy 2019: 77–79).

Az 1945 őszi választások után, a paritásos szempontokat figyelembe véve hozták létre a Tájékoztatásügyi Minisztériumot,¹¹ amely a Miniszterelnökségtől átvette a sajtóügyek és a papírkiutalás irányítását.¹² A minisztérium fennállása nagy részében kisgazdapárti miniszter irányítása alatt volt, de a napi operatív munkát a kommunista (Gál Ferenc mint papírügyi előadó) és a szociáldemokrata (Nádas József, Réczei László) pártok által delegált vezetők irányították.

Az 1945-ös és az 1947-es választások között a papírhiánnyal való operáció a sajtópolitikai irányítás megváltoztatásáról a lapstruktúra átalakítására irányult. E téren a kommunista párt nem minden esetben tett különbséget a másik két baloldali párt és a kisgazdapárt között, ugyanakkor a kormányzó pártok abban valamennyien egyetértettek, hogy a koalíción kívüli pártok nem vagy csak korlátozásokkal juthassanak papírhoz. Fontos szempont volt, hogy a koalíciós pártok esetében a fővárosban megjelenő, azaz országos terjesztésű központi és kiemelt jelentőséggel bíró lapok más elbírálás alá estek, mind e pártok vidéki lapjai. A koalíciós partnerek lapjai nyomott áron kapták a rotációs papírt, miközben a többi lap piaci áron vásárolta meg azt.

1946 márciusában a papírválság megoldatlanságát látva Nagy Ferenc miniszterelnök saját hatáskörébe vonta a papírelosztást, de egy hónap múlva ez a jog a pártközi értekezlet döntése értelmében visszazállt a Tájékoztatásügyi Minisztériumra. 1946 őszén ismét átszervezték a kiutalás rendszerét, amelyben a Tájékoztatásügyi Minisztérium már csak adminisztratív feladatokat látott el, mert a tényleges kiutalást az Anyag- és Árhivatal végezte, a miniszterelnök és a tájékoztatásügyi miniszter ellenjegyzésével. Ekkor egyre több esetben jelezték a polgári pártok, hogy hátrányt szenvedtek el az MKP-lapokhoz képest.

1947 elején ismét a papírelosztás rendezése merült fel, mert egyre többször fordult elő, hogy egyes kiadók nem vették át a kiutalt mennyiséget, és csak akkor jelentkeztek, amikor a három havi átvételi idő lejárt. Ezért úgy akarták a rendszert átalakítani, hogy csak meghatározott célokra, adott lapra lehessen a papírt kiutalni. A pártok úgy határoztak, hogy százalékos felosztást hoznak létre, amely szerint a kiutalást el kell végezni. Fontos szempont, hogy egy lapban a hirdetések aránya nem haladhatja meg a heti oldalterjedelem egynegyedét.¹³

A papírhiány megoldására végül 1947 tavaszán Bognár József kisgazdapárti tájékoztatásügyi miniszter a Gazdasági Főtanács segítségét kérte a lapok megjelenéséhez (Szűcs & G. Vass 2008: 1097). Papírkiutalásról szóló panaszok egyre több esetben érkeztek a Tájékoztatásügyi Minisztériumba, főként a koalíciós vidéki és a koalíción kívüli pártok (a Magyar Radikális Párt Haladás című lapja) részéről, ugyanakkor az FKGP (Magyar Nemzet, Zala, A Hírlap, Fehérvári Kis Újság, Debreczen stb.), a Szociáldemokrata Párt (SZDP, például a Világosság) és

10 Az idézett gondolat 1946 januárjában a Polgári Demokrata Párt kecskeméti szervezetének ülésénhangzott el: „[A] marxista pártok egymás után indítják meg lapjaikat. Azok számára nincs papírhiány...” Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) XIX-I-10-317/1945.

11 Miniszterek: 1945. november 15. – 1946. november 20.: Balla Antal (Független Kisgazdapárt), 1946. november 20.–1947. március 14.: Bognár József (Független Kisgazdapárt), 1947. március 14.–1947. szeptember 24.: Mihályfi Ernő (Független Kisgazdapárt), 1947. szeptember 24.–1948. március 5.: Molnár Erik mint külügyminiszter (Magyar Kommunista Párt).

12 A minisztérium 1948. januári megszűntéig többnyire kisgazdapárti politikus irányítása alatt állt, azonban az operatív feladatokat baloldali pártok delegáltjai végezték.

13 MNL OL XIX-I-10-917/1947.

az NPP (például a Cegléd Népe) is sok esetben panaszt nyújtott be a minisztériumba, ugyanakkor a beadványokban nem említették az MKP szerepét ezekkel kapcsolatban ([Sz.] Nagy 2019: 88–89).

A papírellátás 1947 augusztusában konszolidálódott a választásokra való felkészülés miatt. Ugyanakkor a már a Független Magyar Demokrata Párt központi lapjaként megjelenő Magyar Nemzet több esetben is panaszkodott a papírellátás miatt ([Sz.] Nagy 2019: 90–91).

A papírhelyzet megoldására lehetőséget kínált volna a külföldről behozott rotációs papír felhasználása, de mivel ennek ára jóval magasabb volt a belföldi gyártásúnál, és a kormányzat nem is támogatta anyagilag, így ez is csak egyes lapok gazdasági ellehetetlenítésére adott lehetőséget.

„A fennálló törvények szerint ugyanis az engedélyt nem is kell kiadni. ... Ezt jelenleg csak a papírkiutalással lehet megakadályozni”¹⁴

Az 1947-es nyári választások után az addigi nagyobb mennyiségű papírkiutalás ismét csökkent. Ezt jól mutatja, hogy az év őszén a Papírosimport Bizottság arra kérte a politikai pártokat, hogy oldják meg a lapok papírellátását, mert a probléma annyira állandósult, hogy ezt szakmai alapon már nem lehetett megtenni. Ennek eredményeképpen az egyik legfontosabb, bár *de jure* döntési joggal nem rendelkező politikai fórum elé került az ügy: a pártközi értekezlet 1947 szeptembere és decembere között négy ülésen is kiemelten foglalkozott a kérdéssel.

Az üléseken több javaslatot is előterjesztettek. A baloldali pártok szerint a megoldás a vidéki sajtótermékek és a szakmai folyóiratok egy részének megszüntetése, összevonása vagy periodicitásának megváltoztatása lenne. A vidéki lapok megszüntetésével az FKGP nem értett egyet. Abban azonban mindegyik párt egyetértett, hogy az MNFF központi lapjait semmiféle hátrány nem érheti. Abban is egyetértettek, hogy szükséges lenne francia minta alapján a példányszám és a kötelező remittenda bejelentésének jogi szabályozása. Ennek kidolgozását az illetékes szervek meg is kezdték, mégpedig az MKP javaslatára úgy, hogy az MNFF pártjainak központi lapjait ez a szabályozás nem érintheti. A döntést minél előbb meg kellett hozni, mert a tél közeledtével a papírgyárak munkája a nyersanyaghiány miatt egyre nehezebbé vált. A szakmai szervezetekkel történt egyeztetés után a pártok képviselői elfogadták, hogy egyes vidéki lapok csökkentett oldalszámon jelenhetnek meg. A csökkentést később szinte valamennyi sajtótermékre kiterjesztették, a pártok központi lapjai és egyes politikai lapok kivételével. Az elfogadott lépések egyértelműen arra irányultak, hogy csak az MNFF politikáját támogató lapok kapják meg a szükséges papírmennyiséget, hiszen így a lapok maguktól fognak megszűnni.

Hosszú pártpolitikai és szakmai egyeztetések után a kormány december 11-én két kormányrendelet is kiadott. Az első rendelet heti szinten szabályozta a különböző megjelenési idejű, méretű és helyű lapok oldalterjedelmét. A rendeletben külön meg nem határozott sajtótermékek oldalterjedelméről minden esetben egyedi elbírálás alapján közösen döntött a miniszterelnök és a tájékoztatásügyi miniszter. A rendelet a koalíciós pártok egy-egy reggeli napilapjára korlátozást nem állapított meg.¹⁵ A második rendelet értelmében az időszaki sajtótermék felelős kiadója és a nyomda vezetője köteles volt a kiadást követő egy napon belül írásban bejelenteni a lap példányszámát, valamint havonta egyszer köteles volt bejelenteni a remittendát.¹⁶ 1948 után Magyar Kommunista Párt, majd a Magyar Dolgozók Pártja már saját hatáskörben, szakmai, politikai egyeztetéseket mellőzve, a saját szempontjai alapján hozta meg a döntéseket ([Sz.] Nagy 2019: 103–115).

14 Az 1947. november 28-án megtartott pártközi értekezleten Dinnyés Lajos miniszterelnök a következőket mondta: „Felhívom még a figyelmet arra, hogy a sajtójogi törvény revízióját is a legsürgősebben végre kell hajtani. A fennálló törvények szerint ugyanis az engedélyt nem is kell kiadni. Ha valaki lapot akar indítani, ezt a szándékát ötforintos bélyeggel bejelenti a városnál, és indulhat is. Ezt jelenleg csak a papírkiutalással lehet megakadályozni” (Pártközi 2003: 965). Ugyancsak Dinnyés Lajos mondta a következőket a pártközi értekezlet 1947. december 4-ei ülésén: „[Ha] a sajtó terén rendet akarunk teremteni, és ez csak egyféleképpen áll módunkban: a papírkiutalások segítségével” (Uo. 1062).

15 A magyar köztársaság kormányának 14.570/1947. Korm. számú rendelete az időszaki sajtótermékek oldalterjedelmének megállapítása tárgyában. *Magyar Közlöny Rendeletek Tára*, 1947. december 11.

16 A magyar köztársaság kormányának 14.580/1947. Korm. számú rendelete az időszaki sajtótermékek eladott és visszamaradt (ú. n. remittenda) példányszámainak bejelentése tárgyában. *Magyar Közlöny Rendeletek Tára*, 1947. december 11.

Összegzés és következtetések

Az első időszakban a legfontosabb kérdés a sajtóirányítással kapcsolatos politikai átalakítás volt, amely biztosította az MKP vezető szerepét mind a kormányzati, mind a szakmai szervezetekben (lapkiadószövetségek, Anyag- és Árhivatal, Tájékoztatásügyi Minisztérium). Az ezt következő időszak már tágabbra nyitotta az ollót, és burkolt támadást intézett a koalíción kívüli, a vidéki és főként a kisgazdapárti sajtó ellen. Az utolsó időszakban pedig átfogó támadás indult a sajtóstruktúra teljes átalakítása érdekében, amelynek eredményeképpen 1948 után a kormányzati szervek helyett az MDP Központi Vezetőségének különböző osztályai váltak a fő döntéshozókká. Mindezek mellett a papírhiány valós probléma volt a vizsgált korszakban, amelynek kezelése idővel egyre inkább politikai színezetet öltött.

Irodalom

- Bene Márton & Sükösd Miklós (2020): „A többiek is próbáltak híradót csinálni, de nem tudtak.” Filmhíradók a koalíciós korszak médiamezőjében Magyarországon, 1945–1948. *Politikatudományi Szemle*, 29. évf. 3. sz. 75–104. o.
- G. Vass István (2011): Dokumentumok a magyar–szovjet jóvátételi egyezmény létrejöttéhez. *Archívnet*, 11. évf. 2. sz. http://www.archivnet.hu/diplomacia/dokumentumok_a_magyarszovjet_jovatteteli_egyezmey_ltrejottehez.html?oldal=1.
- Sz. Nagy Gábor (2014): Az 1945. júliusi papírbotrány reprezentációja a korabeli politikai sajtóban. *Médiakutató*, 15. évf. 3. sz. 105–115. o.
- Sz. Nagy Gábor (2017a): „Tűzpróbája lehet a magyar demokráciának.” A sajtótermékek és terjesztésük engedélyezésének ideiglenes rendezése 1947 őszén. *Kommentár*, 4. sz. 11–21. o.
- Sz. Nagy Gábor (2017b): A koalíciós korszak sajtójogi szabályozása 1945–1949 között. *Múltunk*, 4. sz. 190–213. o.
- [Sz.] Nagy Gábor (2019): A magyar sajtópolitika a koalíciós időszakban (1944–1949). Doktori (PhD) értekezés. *Kézirat*. Budapest, https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/44614/dissz_nagy_%20gabor_tortenelemtud.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Vass Henrik & Zalai K. László (1991): *A tájékoztatás intézményrendszere és munkásmozgalmi elitje, 1944–1948*. Budapest: Trifer.

Nyomtatott források

- Pártközi (2003): *Pártközi értekezletek: Politikai érdekegyeztetés, politikai konfrontáció 1944–1948*. Válogatta, szerkesztette, jegyzetekkel ellátta Horváth Julianna et al. Budapest: Napvilág Kiadó.
- Szűcs László & G. Vass István, szerk. (2008): *Nagy Ferenc második és harmadik kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei, 1946. november 22.–1947. május 31*. A–B. köt. Budapest: Magyar Országos Levéltár (A Magyar Országos Levéltár kiadványai. II. Forráskiadványok, 46.).

Levéltári források

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Tájékoztatásügyi Minisztérium iratai XIX-I-10.

Abstract in English

Paper crisis as a political weapon in the coalition period (1945–1948)

This paper discusses the paper crisis between 1945 and 1948. It investigates how paper shortage enabled the ruling parties to restrict the publication of certain newspapers. First, it describes the page authorisation mechanism of the era, then it explores the system of paper allocation, and finally it recalls some of its most important findings.

Keywords: coalition period, paper crisis, press policy, supply of paper

Sz. Nagy Gábor PhD, történész, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem tudományos munkatársa, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos kutatója. Kutatási területe az 1945 utáni sajtó- és tájékoztatástörténet, valamint a katolikus egyház 1945 utáni története. Email: sz.nagy.gabor@gmail.com